

Граматична перфективізація вербальних дієслів – це поєднуваність з префіксами, які в їх структурі на рівні деяких або всіх ЛСВ повністю нейтралізували свої словотвірні значення, перетворившись на виразників граматичного значення доконаного виду. Домінантне становище у процесах граматичної перфективізації посідають вербальні дієслова конкретної фізичної дії, периферійне – вербальні дієслова із значенням інтелектуальної діяльності.

Список використаних джерел:

1. Городенська К. Г., Кравченко М. В. Словотвірна структура слова / Городенська К. Г. – К.: Наук. думка, 1981. – 199 с.
2. Городенська К. Г. Аспектологічні характеристики дієслів руху, переміщення // Актуальні проблеми граматики: зб. наук. праць. – Кіровоград, 1997. – Вип. 2. – С. 116-119.
3. Городенська К. Г. Видові протиставлення в системі сучасних дієслів // Слово. Стиль. Норма: зб. наук. праць. – К., 2002. – С. 118-121.
4. Загнітко А. П. Дієслівні категорії в синтагматиці і парадигматиці / Загнітко А. П. – К.: НМК ВО, 1990. – 132 с.

Чумакова Г.А.

*кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри історії та українознавства,
Національна металургійна академія України*

СЕПЕЦИФІЧНІ РИСИ ПРИЄДНУВАЛЬНОГО ЗВ'ЯЗКУ

Останнім часом мовознавча наука не обмежується рівнем речення й переходить до аналізу зв'язного тексту. Визнання його структурної організації й певних одиниць зумовлює виділення зв'язків, що визначають цілісність і логічну завершеність тексту, й логіко-семантичних відношень як засобів забезпечення його внутрішньої організації. Серед текстових зв'язків лінгвісти виділяють приєднувальний, який є «інтонаційним змістовим різновидом корелятивного зв'язку» [1, с. 379] або виявляється поруч з ланцюговим та паралельним синтаксичними зв'язками [2, с. 151]. Приєднування тлумачать «як особливий тип семантико-синтаксичного зв'язку» [3, с. 263], використовуваний насамперед при парцеляції кінцевих компонентів, які передають доповнення до основного повідомлення після його висловлення, в окремій синтаксичній одиниці вищого порядку – дискурсивному висловленні.

Питання приєднування і побудов з ним відображає один з аспектів загальної лінгвістичної проблеми – системного аналізу синтаксичних одиниць з погляду їх структури та семантики. Сьогодні явище приєднування розглядається переважно через розмежування з парцеляцією, сегментацією: один з типів логіко-граматичних відношень [4, с. 4], семантико-синтаксичний зв'язок, що реалізує логіко-сміслові відношення додавання, є одним з видів міжфразового зв'язку [5, с. 13-14], граматична категорія з власним граматичним значенням (додане

повідомлення) і граматичною формою (спеціальні сполучники, сполучникові поєднання та інші формальні засоби) [6, с. 5].

Приєднування, при якому другий елемент, відсутній спочатку, виникає лише в процесі мовлення, поступово з розмовного переходить у писемне, де реалізує між певними одиницями логіко-смыслові відношення додавання. Відображаючи тематичну єдність, оформлюючись певними лексичними, граматичними та ритмо-мелодійними показниками, ці відношення набувають ознак зв'язку. У цьому випадку можна говорити про семантико-синтаксичний приєднувальний зв'язок, при якому певна частина висловлення має самостійну комунікативну значущість і прикріплюється до основного повідомлення у вигляді додаткової інформації: *Пишов я до Брюллова, й той порадив одного свого учня на прізвище Шевченко. До речі, твого земляка (Ю. Мушкетик).*

Приєднування характеризується як зв'язок одnobічної комунікації, різко протиставлений у системі мови зв'язку двобічної комунікації. Логічне обґрунтування приєднування полягає в ілюстрації плину мовлення, яке відображає поступовий розвиток думки, а сутність, скажімо, сурядності – у відображенні процесів реальної дійсності у їх природній послідовності думок, що «виникають «одразу», нерозчленовано: *Блазнює чи справді носить дві душі в одній шкурі? Ще й живуть ці душі ладком, одна на будень, інша на свято (Ю. Мушкетик).* Одnobічна залежність приєднаних цим зв'язком елементів ґрунтується на тому, що до автосемантичної, самостійної частини, структура і семантичне наповнення якої не вимагає додавань, пояснень з боку наступного тексту, приєднується синсемантичний, залежний компонент. Наявності цього зв'язку вимагає лише приєднаний компонент, він є необов'язковим для тієї частини, що приєднує. Тому однією з його особливостей є необоротність обох елементів, а перестановка одиниць неможлива, тому що в результаті порушується асоціативний хід думок і руйнується структурна організація всього висловлення: *Самою такою образою можна людину згубити. Та ще коли вона самолюбива й горда і знає вояцьку честь... (О. Гончар).* При приєднувальному зв'язку наявне фіксоване розташування частин: основна, незалежна частина знаходиться в препозиції, а приєднувана, залежна – у постпозиції.

Семантика приєднаної частини підпорядкована основному висловленню, доданий синсемантичний компонент не може існувати без попереднього, втрачаючи без нього свій зміст. В аспекті актуального членування появу приєднаної частини з додатковим характером можна пояснити виникненням нового комунікативного завдання, яке прямо чи опосередковано зумовлене комунікативним завданням основного: *Самута поспішав на роботу, Перев'язи чекали у високій установі. Втім, його завжди десь чекали – любив підкреслити (В. Дрозд).* Приєднаними є такі елементи, що містять повідомлення, яке доповнює, розвиває висловлену раніше думку, висвітлює її з нового боку і має на меті поширити її якимись подробицями, поясненнями.

Специфічною рисою приєднувального зв'язку є мотивованість / немотивованість семантичного змісту приєднаної частини: з погляду мовця (чи того, хто пише) приєднаний елемент психологічно вмотивований, а з

погляду читача (слухача) він логічно вмотивований не завжди: *Це було трохи більше року тому, Лаврін тоді не зрозумів з Сіркової мови жодного слова. Себто не прийняв у серце (Ю. Мушкетик)*. Додане повідомлення або не впливає безпосередньо з граматичної і смислової структури попереднього висловлення, або у вигляді додаткових відомостей немовби накладається на неї. Під час приєднування або спостерігається різке зміщення логічної й синтаксичної лінії мовлення, виявляється зсув, злам, різноплановість площин розвитку думки: *Признаюся, я не вірю в реальність їхніх підозр. Та й усі інші аналізи заперечують можливість такого діагнозу (Ю. Мушкетик)*; або приєднані частини є безпосереднім логічним продовженням тих, що приєднують: *Вона здебільшого ходила у порваних штаних. Принаймні з них починалася (Ю. Мушкетик)*.

У живому розмовному мовленні приєднувальний зв'язок зумовлений розвитком комунікативних зв'язків і асоціацій у процесі мовленнєвого спілкування, а в письмовому виступає результатом стилізації висловлень під живе мовлення, тобто його виникнення пов'язане не лише з комунікативним, а й зі стилістичним завданням. Приєднування має характер додаткових зауважень, що містять оцінку, пояснення чи коментар, а конструкції з ним знаменують собою повороти думки автора в загальному потоці його міркувань до необхідності обґрунтувати попереднє, зробити його максимально ясным і доступним для читача. Моделі з цим зв'язком відтворюють природний хід думок автора, відіграють позитивну роль у встановленні тісного контакту між письменником і читачем: *Сорочка на Лаврінові завжди чиста, в комірці голуба стрічка, а темно-руса чуприна – розчесана, кунтуш – охайний. І при тому не скупердяй, не труситься ні над шелягом, ні над алтином (Ю. Мушкетик)*.

Інтонація разом з іншими ритмо-мелодійними характеристиками становить одну з найвиразніших ознак приєднувального зв'язку і виступає критерієм його виділення: *В тебе цивілізація, голубко, на кінчиках нігтів... Та й та облазить (О. Гончар)*. Характерними ознаками приєднувального зв'язку є інтонаційна закінченість попереднього повідомлення, що супроводжується звичайно зниженням тону перед приєднаним компонентом й наступною за цим особливою приєднувальною паузою, наголос на сполучниках, зниження основного тону в кінці приєднаної частини, який надає всій побудові певної мелодійної завершеності, логічний наголос на виділеному приєданому елементі, що сприяє кращому осмисленню більш широкого контексту: *Вчилися вони ще за царя, а яка тоді була наука. До того ж будь-яка наука – поняття класове (Ю. Мушкетик)*. Тривалість паузи залежить не від розділових знаків і сполучника, а від смислового змісту складного семантико-синтаксичного цілого, від його осмислення мовцем і від кількості використаних при вимові інтонаційних засобів.

Отже, явище, коли між певними одиницями в тексті реалізуються логіко-смислові відношення додавання, частина висловлення має самостійне комунікативне завдання і прикріплюється до базового повідомлення як додаткова інформація, розглядається як семантико-синтаксичний

міжфразовий приєднувальний зв'язок, оформлений за допомогою смислових, граматичних та інтонаційних засобів.

Список використаних джерел:

1. Сучасна українська мова: Підручник / О. Д. Пономарів, В. В. Різун, Л. Ю. Шевченко та ін.; За ред. О. Д. Пономарева. – К., 1997.
2. Солганик Г. Я. Синтаксическая стилистика / Г. Я. Солганик. – М., 1991.
3. Гуйванюк Н. В. Формально-семантичні співвідношення в системі синтаксичних одиниць / Н. В. Гуйванюк. – Чернівці, 1999.
4. Шевченко Т. В. Парцеляція в українському поетичному мовленні другої половини ХХ століття.: Автореф. дис. ... канд. наук / Т. В. Шевченко. – Дніпропетровськ: 2007.
5. Івкова Н. М. Фігури експресивного синтаксису в сучасній публіцистичній літературі: Автореф. дис. ... к.ф.н. / Н. М. Івкова. – Харків, 2007.
6. Добрычева А. А. Парцеляция в прозе С. Довлатова: от предложения к тексту: Автореф. дис. ... к.ф.н. / А. А. Добрычева. – Владивосток, 2012.

Швидкова Т.А.

*викладач кафедри української мови,
літератури та методики навчання,
Глухівський національний педагогічний університет
імені Олександра Довженка*

З ІСТОРІЇ ТКАЦЬКОГО ТЕРМІНА «ОСНОВА» В УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ

Одне з центральних місць у ткацькій термінології української мови посідає підготовчий етап для ткання на горизонтальному верстаті – *снужання*. Це один із найвідповідальніших етапів усього ткацького циклу. На вал ткацького верстата навивалася *основа*, тобто довгі поздовжні нитки, розташовані паралельно одна одній [9, с. 495].

Поняття «поздовжні нитки в тканині» у сучасній українській мові передається ткацьким терміном *осно́ва*, успадкованим з праслов'янської мови, що пов'язується із дієсловом *снужати* (виводять із псл. *snovati, і.-є. * (s)ne-ϰ-) [18, с. 113; 7, IV, с. 224; V, с. 338]. Результати етимологічних досліджень указують, що первісним значенням слова *основа* було ткац. «поздовжні нитки для тканини», звідки шляхом розширення і абстрагування семантики розвинулися вторинні, більш пізні значення «опора», «фундамент», «початок» тощо [19, I, с. 608].

У писемних пам'ятках давньокиївського періоду досліджувана лексема трактується як «основа», «фундамент» («Повість временних літ») [11, с. 198]. Перша фіксація ткацького терміна *основа* із значенням «основні нитки в тканині» відбита у перекладному творі «Похвала къ Богу о сотвореніи всей твари Георгія Писида»: – *На основи сную (т) начаткы и простираю (т)*